

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ



ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ

ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΣ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ



ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ
1935

Η ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ

Τύχη ἀγαθῆ.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΥΠΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΠΟΤΕΙΟΣ

Μία δεκαετία, διάστημα χρόνου βραχύτατον ἐν τῷ βίῳ τῶν ἔθνῶν, ἀποτελεῖ οὐχὶ ἀσήμαντον χρόνον ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα τῶν διανυόντων τὸ δεύτερον τμῆμα τῆς φθαρτῆς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου ὑπάρξεως. Ἀλλὰ πολὺ σημαντικὸν τυγχάνει τὸ δεκαετές διάστημα προκειμένου περὶ ἀνθρωπίνων ἔργων καὶ δὴ καὶ περὶ συγγραφῶν περιοδικῶν, ἵτι δὲ μᾶλλον δταν τὰ περιοδικὰ ταῦτα ἔργα εἶναι ἐπιστημονικὰ καὶ ἔχωσι λίαν περιωρισμένον σκοπόν, ἐκδίδωνται δέ, ὑπὸ τοὺς γωστοὺς εἰς τοὺς ἐπαίνουτας δρους, ἐν Ἑλλάδι, ἵνθι ἐλάχιστα τοιαῦτα συγγράμματα ηὗτυχησαν νὰ ἔχωσιν ἀδιάκοπον βίον κατὰ δεκαετίας ἀριθμούμενον. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι λίαν εὔνόητος ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐγενής ὑπερηφάνεια, ἣν αἰσθάνονται οἱ τε ἐκδόται καὶ οἱ πιστοὶ συνεργάται τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τοῦ δεκάτου αὐτῶν τόμου, δστις, θείᾳ εὐδοκίᾳ, δημοσιεύεται κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δεκάτου τούτου τόμου ἐθεώρησα σκόπιμον, δπως προτάξω ὅδε ὀλίγας γραμμάς, ἵνα ἐκθέσω τοῦτο μὲν τὰς δυσχερείας, καθ' ὃν προσέκρουσε καὶ ἀς κατώρθωσε μέχρι τοῦτο νὰ κατανικήσῃ ἡ εὐγενής προσπάθεια πρὸς θεμελίωσιν ἡπειρωτικοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ, τοῦτο δὲ σκέψεις τινὰς ἐπικαίρους καὶ χρησίμους, ἵτι δὲ ν' ἀπονείμω τὸν δίκαιον ἐπαινῶν πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, εἰς οὖ τὴν ἔξαίρετον ψυχικὴν δύναμιν καὶ τοὺς ἀτρότους μόχθους ὀφείλεται τὸ ἐκπληκτικὸν ὄντως κατόρθωμα τῆς ἐπὶ δεκαετίαν δλην τακτικῆς τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» ἐκδόσεως.

Οτε πρὸ δεκαετίας ὁ Σπυρίδων Βλάχος, ὁ ἀκάματος οὗτος τῆς Ἐκκλησίας λειτουργὸς καὶ τοῦ Ἐθνους ὀτρηρὸς θεράπων, μὴ ἀρκούμενος εἰς ὅσα ἀπὸ ἔθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως ἀξια λόγου εἰργάσατο ὡς μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτους τὸ πρῶτον, εἴτα δὲ πολλῷ μᾶλλον ὡς μητροπολίτης Ἰωαννίνων, ἀναδειχθεὶς τῶν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας ἐπισκόπων ἐφάμιλλος, ἥθελησε καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως νὰ ἔξυπηρετήσῃ τὴν ἴδιαν πατρίδα, τὴν αἰωνίαν Ἁπειρον, πρὸς ἣν ἀτυχῶς ἡ μεγάλη πατρὶς Ἑλλὰς δὲν ἐπεδείξατο μέχρι

τοῦδε φιλοστοργίαν ἀνάλογον πρὸς τὰ θερμὰ αἰσθήματα καὶ τὰς γενναίας θυσίας τῶν τέκνων τῆς Ἡπείρου ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, εἶχε μεγάλους καὶ εὐνοήτους διὰ τὴν εὔόδωσιν τοῦ ἔργου ἐνδοιασμούς, ὃν κατέστησεν ἡμᾶς κοινωνούς.

Καὶ διτας αἱ προβάλλουσαι δυσχέρειαι δὲν ἥσαν δλίγαι οὐδὲ μικραί. Ἐν πρώτοις διηρχόμεθα δυσμενῆ πρὸς τοιάντας ἀποπείρας περίδον οὐ μόνον γενικῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ἀλλὰ καὶ προφανοῦς ἐνεκα τῶν πολεμικῶν καὶ μεταπολεμικῶν ἡθικῶν κλονισμῶν μειώσεως τῆς πρὸς ὑποστήριξιν εὐγενῶν ἔργων, ἀπαιτούντων ὕλικὰς δαπάνας, προθυμίας τῶν πολλῶν. Πρὸς τούτοις ἀνεφαίνετο καὶ ἄλλη δυσχέρεια, ἐξ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ τοῦ περιοδικοῦ προερχομένη, διότι εἶναι δμολογουμένως ἐξαιρετικῶς δύσκολον νὰ εῦρῃ τις εἰδικοὺς συνεργάτας καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐπαρκῆ ὅλην διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος καθαρῶς τοπικοῦ, ἀποκλείοντος πᾶσαν πραγματείαν μὴ ἀμέσως ἢ τούλαχιστον ἐμμέσως εἰς τὴν Ἡπείρον καὶ τὰ ἡπειρωτικὰ πράγματα καθόλου ἀναφερομένην.

Τὰς δυσκολίας ταύτας καὶ ἄλλας, ἀς δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀπαιθμήσω ἐνταῦθα, δὲν παρείδομεν βεβαίως καὶ ἡμεῖς οἱ τοῦ περιοδικοῦ ἐπιστημονικοὶ σύμβουλοι, ἀλλὰ γνωρίζοντες τὸ ἵερὸν πῦρ, δπερ δὲν ἔπανσε ποτὲ θερμαῖνον τὴν πρὸς πᾶν καλὸν ἔργον φέπουσαν ψυχὴν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν ἀκαταπόνητον αὐτοῦ φιλεργίαν καὶ τὴν ἴκανότητα τοῦ εὑρίσκειν πόρουν ἐν τοῖς ἀπόροις, ἐσπεύσαμεν νὰ ἐνισχύσωμεν αὐτὸν ἡθικῶς πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ὡραίας προθέσεως, βέβαιοι διτες δι τὴν ὑπὸ αὐτοῦ ἀνάληψις τῆς εὐθύνης θὰ συνεπήγετο πάντως τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου, παρὰ πᾶν ἐπιπρόσθοιν ἐμπόδιον, διότι δ Σπυρίδων Βλάχος δὲν συνειθίζει νὰ ἴσταται ἀμηχανῶν καὶ ἀπρακτῶν πρὸ τῶν ἐμποδίων, ἀλλ' εὑρίσκει τρόπον νὰ παρακάμπτῃ ταῦτα σπεύδων πρὸς τὸν τεθέντα ἐκάστοτε εὐγενῆ σκοπόν.

Ἄλλ' ἡ μοῖρα ἡθέλησεν, δπως αἱ πρὸς τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου τόμου μελετηθεῖσαι δυσχέρειαι ἐπανηγθῶσι μετὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ. Καὶ δὴ καὶ πολὺ ταχέως διεπιστώθη δι τὴν πατροπαράδοτος φιλομονσία καὶ ἡ φιλοθυσία τῶν συγχρόνων καλῶν κάγαθῶν Ἡπειρωτῶν, ἐφ' ἵς εἴχομεν στηρίξει πολλάς, ὡς εἰκός, ἐλπίδας, ἔχονσιν ἀμβλυνθῆ σημαντικῶς καὶ δὲν ὑπῆρξαν ἀνάλογοι πρὸς τὰ μεγάλα αἰσθήματα, ἀτινα διέκριναν τὰς προγενεστέρας ἡπειρωτικὰς γενεάς, ὃν τὰ ἔργα καὶ αἱ θυσίαι ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν ἐξησφάλισαν εἰς τὴν Ἡπείρον τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Πανελλήνιου καὶ τὸ ἐπωνύμιον τῆς Εὐάνδρου. Ἄλλα καὶ ἡμεῖς οἱ ἐγγύτεροι συντργάται καὶ ἐπιμεληταὶ τῆς ἐκδόσεως δὲν ἡδυνήθημεν ἐνεκα λόγων ἀπο-

χρώντων νὰ παράσχωμεν εἰς τὸν ἴδρυτὴν τοῦ Περιοδικοῦ πλήρη τὴν ἀρωγήν, ἢν παρ' ἡμῶν εὐλόγως ἀνέμενε καὶ ἡν εἴχομεν τὴν ἄγαθὴν πρόθεσιν νὰ προσφέρωμεν. Διορισθέντες δλίγον μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ πρώτου τόμου τακτικοὶ καθηγηταί, ὁ μὲν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δὲ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης, ἀνελάβομεν, ὡς εὔνοητον, νέας ὑποχρεώσεις μεγάλας καὶ μᾶλλον ἐπειγούσας, αἵτινες ἥραγκασαν ἡμᾶς, παρὰ πᾶσαν καλὴν θέλησιν, νὰ θέσωμεν εἰς δευτέραν μοῖραν τὰς πρὸς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» καὶ τὸν μακρόθυμον ἴδρυτὴν αὐτῶν ὑποχρεώσεις. Ἰδιαιτέρως δ' ἔγω, ἐπιβαρυθεὶς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ διοικήσει καὶ δργανώσει τοῦ ἀρτισυστάτου τῆς Βορείου Ἑλλάδος Πανεπιστημίου καθηκόντων, δὲν ὀκνῶ νὰ δμολογήσω τὴν συναίσθησιν, ἡν ἔχω, δτι δὲν παρέσχον εἰς τὸ ἔργον τὴν συμβολήν, ἡν ὁ φίλος ἴδρυτὴς καὶ ἐκδότης αὐτοῦ παρ' ἐμοῦ προσεδόκα. Σημειώτεον δμως δτι καὶ οἱ εἰδικοὶ κλάδοι τῶν ἐπιστημονικῶν μον μελετῶν, ἔνοι ἐντελῶς πρὸς τὰ ἡπειρωτικὰ πράγματα, εἰς ὅν καὶ μόνον τὴν ἔξετασιν τυγχάνει ἀφιερωμένον τὸ περιοδικὸν τοῦτο, δέν μοι ἐπιτρέπονταιν ἀτυχῶς ν' ἀφοσιωθῶ τόσον, δσον ἐπιθυμῶ, εἰς τὸ τὴν ἴδιαιτέραν μον πατρίδα ἔξυπηρετοῦν πολύτιμον ἔργον. Ἡ δὲ ἀκαδημεικὴ εὐπρέπεια δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐπιλαμβάνηται τις τῆς ἔξετάσεως πραγμάτων ἔνων πρὸς τὰς ἴδιας ἐπιστημονικὰς ἀσχολίας, δι' ἀνπάρχουσιν εἰδικοὶ ἔρευνηται. Δὲν δύναμαι οὐχ ἥττον ν' ἀποσιωπήσω ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ πικρόν τι παράπονον δτι δηλαδὴ οἱ λόγιοι Ἡπειρῶται, πρὸς οὓς ἀπετάθην διὰ τοῦ μακροῦ ἐρωτηματολογίου, τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ, ἐν τέλει τῆς περὶ «ἡπειρωτικῶν θεσμίων ἔρεύνης» πραγματείας μον, δι' δ ἐπαινετικοὺς ἔγραψε λόγους δ ἀείμνηστος Δημήτριος Παππούλιας, οὐδὲν ἐπραξαν ἵνα μ' ἐνισχύσωσιν ἐν τῇ ἀποπείρᾳ, δπως περιουλλέξω καὶ ταξινομήσω τὰς ὑπαρχούσας τυχὸν ἐν Ἡπείρῳ ἦ ὑπαρξάσας ἐκεῖ παλαιὰς διατάξεις τοπικοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου, τοῦ μόνου κλάδου, ἐκ τοῦ δποίου θὰ ἥδυνάμην νὰ παράσχω ἀξίαν λόγου τινὸς συμβολὴν εἰς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά». Καθίσταται δμολογούμενως ἀπίστευτον δτι οὐδεμίαν ἔλαβον ἀπάντησιν εἰς τὸ ἔξι ἐκατὸν καὶ τεσσαράκοντα ἐρωτημάτων ἀποτελούμενον συστηματικὸν ἐκεῖνο ἐρωτηματολόγιον.

Παρ' δλα δμως τὰ ἀντίξοα ταῦτα καὶ παρ' δλας τὰς ἄλλας δυσχερείας, καθ' ὅν ἐπάλαισεν δ ἀκάματος ἴδρυτὴς καὶ ἐκδότης τοῦ Περιοδικοῦ κατὰ τὸ λῆξαν δεκαετὲς χρονικὸν διάστημα καὶ αἵτινες θὰ ἐδικαιολόγουν τὴν διακοπὴν τῆς πολυμόχθου καὶ πολυδαπάνου ἔκδόσεως, τὸ ἔργον προήχθη ἀδιακόπως καὶ πρόκεινται ἥδη δέκα δλοι τόμοι, κόσμημα πάσης Βιβλιοθήκης, περιέχοντες σπουδαίας

πραγματείας, ξένων τε καὶ ἡμετέρων, καὶ πολύτιμον καὶ ἄφθονον ἡπειρωτικὸν ὑλικὸν πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπιδοθησομένων εἰς τὴν συστηματικὴν αὐτοῦ ἐπεξεργασίαν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελθόν. Ἡ βαθεῖα δμως συναίσθησις τῶν ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν ἡπειρωτικῶν πραγμάτων ὑπαρχόντων μεγάλων κενῶν καὶ ἡ μὴ ἐμφάνισις, ἐν τῷ παρόντι τούλαχιστον χρόνῳ, χειρῶν ἔτοίμων, δπως παραλάβωσι τὸν ἡπειρωτικὸν πυρσόν, δν ἀνῆψε καὶ διετήρησεν ἀσθεστον ἐπὶ δεκαετίαν δλην δ Ἡπειρώτης Ἰεράρχης, ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου, ἣν εἶμαι βέβαιος δτι δὲν θὰ παραλείψῃ, ἡ δὲ δηλωσίς μου αὗτη θ^ρ ἀποτελέση ἀναμφιβόλως ἀπαράβατον δι^τ αὐτὸν δέσμευσιν. Ἀλλὰ τὸ καθῆκον τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου, ἀσχέτως πρὸς πᾶσαν παρομαρτήσουσαν δυσχέρειαν, προκύπτει ἐπιτακτικὸν καὶ ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως τῶν μέχρι τοῦδε συντελεσθέντων καὶ τῶν ὑπολειπομένων ἔτι συμφώνως πρὸς τὸ ἐξαγγελθὲν ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ περιοδικοῦ ἐκδόσει ἐκτενὲς πρόγραμμα. Διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς δτι πλούσιον ὑλικὸν ἥλθεν ἥδη εἰς φῶς, ἐφελκύσαν τὰς εὐμενεῖς κρίσεις διαπρεπῶν σοφῶν, ἡμετέρων τε καὶ ξένων, ἔτι δὲ καὶ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀλλὰ πλεῖσθ^ρ δσα τῶν διὰ τοῦ ἀρχικοῦ προγράμματος ἐπηγγελμένων δὲν ἐπετεύχθησαν. Τὸ τοπωνυμικὸν καὶ τὸ γλωσσάριον τῆς Ἡπείρου δὲν ἔγραφησαν εἰσέτι, ἡ ἐξάντλησις τῶν ἀρχειακῶν μελετῶν δὲν συντελέσθη, ἡ δὲ ἔντασις τῶν ἴστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν καὶ λαογραφικῶν ἔρευνῶν δὲν προσέλαβε τὰς εὐκταίας διαστάσεις.

Πλὴν τούτων καὶ ἄλλα πολλὰ ὑπολείπονται πρὸς ἐκτέλεσιν κατὰ τὴν ἐπ^τ αἰσίοις οἰωνοῖς ἀρχομένην δευτέραν τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» δεκαετίαν, ως φέρ^τ εἰπεῖν ἡ «Ιστορία τῆς Ἡπείρου» ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ^τ ἡμᾶς, ἡ ἐν συστηματικῇ ἐπιστημονικῇ κατατάξει καθ^τ ὅλην καὶ χρόνον «Ἡπειρωτικὴ Βιβλιογραφία», ἔτι δὲ τὸ «Ἡπειρωτικὸν Λεύκωμα», δπερ δέον νὰ περιλάβῃ τὰς βιογραφίας καὶ τὰς σωζομένας εἰκόνας, εἰ δυνατόν, πάντων τῶν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἐθνους, ἐν τοῖς Γράμμασι καὶ ταῖς Ἐπιστήμαις διαπρεψάντων, ως καὶ τῶν ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ φιλομουσίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ διακριθέντων καὶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἀναλωθέντων πολυπληθῶν Ἡπειρωτῶν.

Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα ἵσως, εἰς αὐτοτελεῖς ἐκδιδόμενα τόμους, θ^ρ ἀποτελέσωσι τὸν ἔσμὸν τῶν τιμητικῶν δορυφόρων τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν». Ἐλπίζω δὲ δτι πάντες οἱ Ἑλληνες καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἡπειρῶται, καὶ δὴ καὶ οἱ ἐν τῇ μεγάλῃ τῶν πέντε ἡπείρων Διασπορᾶ, θὰ κατανοήσωσιν ἐπὶ τέλους τὴν μεγάλην σημα-

ξ'

σίαν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, δπερ ὑπῆρξεν ἐν πολλοῖς πρωτοπόρον, δέον δὲ νὰ χρησιμεύσῃ, ώς καὶ ἔχρησίμευσεν ἡδη, ώς ὑπόδειγμα ἄλλων δμοίων, ἀφιερωμένων εἰς τὴν ἔρευναν τῶν καὶ ἄλλων μερῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πατρίων πραγμάτων, ἀτινα δὲ εἰσελαύνων γοργῶς πλέον ψευδής εὐρωπαϊκός, ώς λέγεται, πολιτισμός, διαλύει, ώς μὴ ὥφελε, καὶ καταστρέφει, καὶ θὰ παράσχωσι τὴν γενναίαν αὐτῶν ὑποστήριξιν, ἢν εὐλόγως ἀνέμενον παρὰ πάντων τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», ἄλλ' ἡτοις ἀτυχῶς δὲν παρεσχέθη αὐτοῖς μέχρι τοῦδε εἰς βαθμὸν ἐπαρκῆ καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸν ἵερον ζῆλον καὶ τὴν εὐγενῆ αὐτοθυσίαν τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῶν.

Ἐίναι περρωμένον, δπως τὰ πνευματικὰ ἔργα μὴ ἀμείβωσι τοὺς ἔργατας αὐτῶν ἐν τῇ ζωῇ, ἄλλ' ἀμείβουσιν δμως αὐτοὺς μετὰ θάνατον, διατηροῦντα τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν φήμην εἰς αἰώνα τὸν ἀπαντα. Καὶ ἐὰν τὰ ὑπολειπόμενα ἐκ τῶν πολλῶν καὶ θαυμασίων κτισμάτων Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' καταρρεύσωσι ποτε ὑπὸ τὰ ἀπηνῆ, ἄλλ' ἀφανῆ πλήγματα τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, τὸ Corpus Juris Civilis θὰ μείνῃ ἐσαεὶ ώς μνημεῖον ἀκλόνητον καὶ φωτοβόλον καὶ ἀνέσπερον τῆς δράσεως τοῦ μεγαλεπηβόλου ἐκείνου βυζαντινοῦ βασιλέως. Τοῦτο αὐτὸ δύναμαι νὰ προείπω διι θὰ συμβῇ, τηρουμένων τῶν ἀναγκαίων ἀναλογιῶν, καὶ περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἡπειρώτου Ἰεράρχου. Ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχωσι πλέον τὰ ὠραῖα κτίσματα ἀτινα τῇ προνοίᾳ καὶ τοῖς μόχθοις αὐτοῦ ἐγερθέντα κοσμοῦσι νῦν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Εὐάνδρου Ἡπείρου, εἰς τὰ βάθη τῶν ἀπανταχοῦ Βιβλιοθηκῶν θὰ ὑπάρχωσι πάντοτε οἱ τόμοι τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» μετριόφρονες μέν, ώς ἀρμόδιει, ἄλλ' εὐφραδεῖς καὶ αἰώνιοι κήρυκες τῆς εὐεργετικῆς αὐτοῦ δράσεως. Προσβλέπων τοὺς τόμους τούτους δὲ Ἰωαννίνων Σπυρίδων δύναται ἀνενδοιάστως νοῦ ἀναφωνήσῃ τὸ τοῦ Λατίνου πομποῦ

«*Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira nec ignis
Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.*»

(Ovid. Met. XV 870 s.)

“Εγραφον ἐν Θεσσαλονίκῃ,
τῷ 1936 Ἀπριλίου φθίνοντος

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΗΣ

Πρὸς τιμὴν τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐπιστήμης καὶ ὑψίστην ἵκα νοποίησιν τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» διαπρεπής ἐν Ἰταλίᾳ ἔγκατεστημένος Ἡπειρώτης λόγιος κ. Κ. Μέροτζιος, δι’ ἀτρύτων μόχθων καὶ σοβαρᾶς ἀτομικῆς δαπάνης ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἔρευναν τοῦ ἀνεξαντλήτου ἀρχείου τῆς Βενετίας διὰ πᾶν διὰ ἀφορᾶς εἰς τὴν Ἡπειρον.

Καὶ τὸ ἀνέκδοτον πλούσιον ὄλικὸν τῆς ἔρεύνης ταύτης, τοῦ ὅποίον ἀπαρχὰς προσφέρομεν διὰ τοῦ παρόντος τόμου, ἐπιχέον ἀπλετον φῶς ἐπὶ τῆς ἴστορίας τῶν Σχολείων τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς καταστάσεως, ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν καὶ ἄλλης φύσεως σχέσεων μεγάλων Ἡπειρωτῶν πρὸς τὴν Δύσιν καὶ ἐπὶ πλείστων ἄλλων σημείων τῆς ἴστορίας τῆς Ἡπειρωτικῆς Πρωτευούσης κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας, θὰ κοσμήσῃ τὰς σελίδας τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν», ἔγκαινιάζον ἐπ’ αἰσίοις οἰωνοῖς τὴν δευτέραν δεκαετηρίδα τοῦ περιοδικοῦ.

Ἐκφράζοντες πρὸς τὸν ἀκαταπόνητον ἔρευνητὴν τὰς θερμὰς εὐχαριστίας τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐπιστήμης, ἐλπίζομεν καὶ εὐχόμεθα, παρὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἀπογοητεύσεις, διὰ τὸ τόσον εὐγενὲς παράδειγμα αὐτοῦ δὲν θὰ μείνῃ μεμονωμένον.

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

•Υπό

ΔΗΜ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

I. Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΗΣ ΔΩΔΩΝΗΣ

1935

Εἰς τὸν Καραπάνον ὀφείλεται ἡ τιμὴ τῆς κατὰ τὸ 1875—6 εὑρέσεως τῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ καὶ τῆς ἀνακαλύψεώς του. Τείχη, κτίρια, θέατρον, βάθρα, πλῆθος χαλκῶν ἀναθημάτων, ἐπιγραφαὶ ἔφεραν πάλιν εἰς τὴν ζωὴν τὸ περίφημον μαντεῖον τῆς Δωδώνης (B. Carapanos, Dodone et ses ruines, 1878).

Μετὰ 42 ἔτη ἐκ νέου ἡκούσθη ὁ κτύπος τῆς σκαπάνης νὰ ἀφυπνίζῃ τὰ Ἱερὰ χώματα καὶ νὰ ζητῇ καὶ ἄλλας πληροφορίας ἀπὸ τὸ μαντεῖον. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία τῷ 1920 διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σωτηριάδου ἐπανέλαβε τὴν ἐπιμελεστέραν ἔρευναν τοῦ χώρου (Revue des Etudes Grecques 1921 σ. 383 ἔξ.). Καὶ ταύτης συνέχεια εἶναι ἡ ὑφ' ἡμῶν ἐπανάληψις τῶν ἔργασιῶν κατὰ τὸ ἔτος 1929, αἱ δποῖαι ἐξηκολούθησαν μέχρι τοῦ 1932 ἐπὶ τέσσαρα ἔτη τυχοῦσαι καὶ ἵκανῆς ὑλικῆς συνδρομῆς τῶν γνωστῶν γενναιοδώρων ἀδελφῶν Παπαστράτου.

Μετὰ τὸ 1932 διεκόπη πᾶσα ἔργασία ἐλλείψει πόρων ἐπαρκῶν. Καὶ μόνον ἡ γενναία χειρονομία τοῦ δήμου Ἱωαννίνων, δστις διὰ τοῦ Δημάρχου κ. Δ. Βλαχλείδου διαθέσας τὸ ποσὸν τῶν 100.000 δραχμῶν ἐπέτρεψε τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἴανασκαφῶν. Ὅπερατον καθῆκον λοιπὸν θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα τὰς θερμοτάτας ἡμῶν εὐχαριστίας εἰς τὸν κ. Δήμαρχον, ὃς καὶ εἰς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τὸ ἐγκρίναν τὴν πρότασιν αὗτοῦ.

Α. Ἡ προϊστορικὴ Δωδώνη¹.

Ἄρχαιοτάτη ἡδη παράδοσις συνδέει τὴν Δωδώνην μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς τοῦ κατ' ἔξοχὴν ἐλληνικοῦ θεοῦ, δ δὲ Ἀριστοτέλης αὐτὴν τὴν κοιτίδα τῆς Ἐλλάδος τοποθετεῖ περὶ τὴν Δωδώνην ('Ἀριστ. Μεταφ. Α': 14, 352α, 9).

Ἐξ ἀλλού εἰναι πιθανώτατον ὅτι τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης προϋπήρχε τοῦ Διὸς ή τούλαχιστον ἐν Δωδώνῃ ὑπῆρχε καὶ πρὸ τοῦ Διὸς λατρεία συνδεομένη πρὸς δένδρον τι ὡς ή δρῦς, τὴν δποίαν λατρείαν ἀπερρόφησα βραδύτερον δὲ Ζεὺς (βλ. Π. A. E. 1929 σελ. 109, Tarn, Antigonos Gonatas σ. 59—60 σημ.) ὥστε καὶ πρὸ τοῦ ἐλληνικοῦ Διὸς τοῦ ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἔχομεν λατρείαν καὶ ἐπομένως κατοίκους. Ἀνεμένετο λοιπὸν μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος αἱ ἀνασκαφαὶ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν παράδοσιν καὶ τὰ ἔμμεσα ταῦτα συμπεράσματα καὶ νὰ διαφωτίσουν τὴν ἀρχαιοτάτην ἴστορίαν τοῦ Ἱεροῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ τῆς

1) Τὰ βραχυγραφικῶς ἀναφερόμενα βοηθήματα εἰναι :

- Τσούντα** = *Tsoúnta, Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου, 1908.*
- Βαρδαρόφτσα** = *Heurtley and Hutchinson, Report on excavations at the toumba and tables of Vardaróftsa, Macedonia, 1925, 1926, (The Annual of the British School at Athens No XXVII, 1925—1926 σελ. 1—66).*
- Μπουμπούστι** = *Heurtley, A Prehistoric site in western Macedonia and the Dorian invasion (The Annual of the British School of Athens No XXVIII, 1926—1927 σελ. 158—194).*
- Χαλκιδικὴ** = *Heurtley and Radford, Two Prehistoric Sites in Chalcidice (The Annual of the British School at Athens No XXIX, 1927—1928 σελ. 117—186).*
- Rey** = *Rey, Observations sur les premiers habitants de la Macédoine (Bulletin de Correspondance Hellénique Τόμ. 41—43, 1917—1919).*
- Δευνᾶς** = *Dörpfeld, Alt - Ithaka II, 1927.*
- Θέρμος** = *Poymaῖος Ἀρχ. Δελτίον, I, 1915 σ. 226-279.*
- Prehistoric Thessaly** = *Wace and Thompson, Prehistoric Thessaly, 1912.*
- Θερμή** = *Lamb and Hutchinson, Excavations at Thermi in Lesbos (The Annual of the British School at Athens No XXX, 1928—1930 σελ. 1—52).*
- Hammond** = *Hammond, Phehistoric Epirus and the Dorian Invasion (The Annual of the British School at Athens Vol. XXXII, 1933 σελ. 131—179).*
- Π.Α.Ε.** = *Πρακτικὰ τῆς Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.*
- Carapanos** = *Carapanos, Dodone et ses ruines, 1878.*

"Ελλάδος, ἀφοῦ αὕτη τόσον στενὰ ἡτο συνδεδεμένη μὲ τὴν Ἰστορίαν τῆς Ἡπείρου.

"Αλλ' αἱ μνημονευθεῖσαι παλαιότεραι ἀνασκαφαὶ καὶ μάλιστα τοῦ Καραπάνου οὐδὲν σχεδὸν μᾶς ἐδίδαξαν περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης Ἰστορίας καὶ τῆς προϊστορίας τοῦ ιεροῦ, διότι τὰ εὑρήματα μόλις φθάνουν μέχρι τοῦ ἑνάτου ἢ δεκάτου αἰώνος. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1929 ὅμως καὶ ἐντεῦθεν ἔρευναι, ἀν δὲν ἐπλούτισαν μεγάλως τὰς γνώσεις μας περὶ τοῦ Ἰστορικοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης, διότι ἐλάχιστα προσέθεσαν εἰς τὰ πλούσια εὑρήματα τοῦ Καραπάνου, συνέδεσαν τούλαχιστον τὴν Ἡπειρον μὲ τὴν προϊστορίαν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν ἵσως βαθμηδὸν νὰ διεισδύσωμεν μὲ κάποιαν ἀσφάλειαν εἰς τὸ ἥμιφως τῆς παραδόσεως ποὺ ὅδηγει εἰς τὴν πραγματικὴν Ἰστορίαν.

* *

"Ἡ Δωδώνη ἀποτελεῖται σήμερον ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ χρίως ιεροῦ. Καὶ ἐκείνη μὲν εὑρίσκεται ἐπὶ λόφου χαμηλοῦ, ὃστις εἶναι προέκτασις ἐκ τῶν δ. ὑπωρειῶν τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ ἀγίου Νικολάου τῆς περικλειούσης. ἔξ α. τὴν κοιλάδα τὴν σχηματιζομένην δι' αὐτῆς καὶ τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ ὅγκου τοῦ Τομάρου (σημ. Ὁλύτσικα). Τὸν λόφον τοῦτον περιβάλλει ἴσοδομικὸν τεῖχος τοῦ δ'-γ' αἰώνος π. Χρ., τὴν να. δὲ αὐτοῦ κλιτὺν καὶ μέρος τῆς πρὸ αὐτῆς κοιλάδος καταλαμβάνει ὁ ἐπίσης τετειχισμένος χῶρος τοῦ μαντείου (βλ. Carapanos, Πίν. I καὶ III).

Εἰς τὸ τελευταῖον βάθος τῆς ἐπιχώσεως ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν ἀνασκαφῶν, ὃπου τὰ μεγάλα οἰκοδομήματα, εὑρέθη ὅμοιογενὲς στρῶμα περιέχον τὰ ἴδιαζοντα εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν τεμάχια ἀγγείων. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς ἀνασκαφῆς, ἀπὸ τοῦ 1930, παρετηρήθησαν τὰ προϊστορικὰ ταῦτα εὑρήματα (Προβλ. Π.Α.Ε. 1930 σελ. 68) καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη 1931 καὶ 1932 προσετέθη νέον ὄλικόν, ἀλλὰ τὸ ἐφετινὸν ἡτο πολὺ μεγαλύτερον καὶ πληρέστερον. Διὰ τοῦτο ἔκρινα καλὸν νὰ συμπεριλάβω εἰς τὴν παροῦσαν ἐφετινὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τὰ εὑρήματα τὰ παλαιότερα ἐν τῷ συνόλῳ των.

Τὸ στρῶμα τοῦτο διαφόρου πάχους εἰς τὰ διάφορα σημεῖα ἀποτελεῖται ἐκ πηλοῦ συνήθως ὠχροῦ, ἐνιαχοῦ ἀνοικτοῦ καστανοῦ, σχεδὸν καθαροῦ, προερχομένου ἵσως εἴς τινα σημεῖα ἐκ διαλύσεως πηλοκτίστων οἰκημάτων καὶ ἐκτείνεται ὅμοιομόρφως ὑποκάτω ὅλων τῶν κτιρίων τῶν περιλαμβανομένων δυτικῶς τῆς βασιλικῆς μέχρι τοῦ τραπεζοειδοῦς παρὰ τὸ θέατρον κτιρίου. Μεταξὺ τοῦ τετραγώνου κτιρίου 5 τοῦ Καραπάνου (ἴδε